

Mirsad Hadžikadić:

Trenutno radim obje stvari ovdje: predajem, razgovaram sa studentima, učestvujem na univerzitetskim sjednicama, planiram stvari za Institut kompleksnih sistema kako bismo rasli i proširili svoju misiju. Istovremeno pokušavam da upravljam stvarima u Bosni putem sastanaka, razgovora, emailova i slično. Učimo posao vođenja izbornih procesa. Jedna osobenost izbora u Bosni i Hercegovina su birački odbori. To su odbori koji nadgledaju svako biračko mjesto. Velika je borba biti u tom biračkom odboru. Znam da smo malo razgovarali o ovome. Svaka stranka dobije određeni broj mjesta gdje može imati svoje predstavnike, a onda ove ustanovljene stranke počnu da razmjenjuju mjesta sa ostalima koji možda nemaju neki veliki interes za to mjesto, ili su zainteresovani za neko drugo mjesto gdje nisu dobili svoje predstavnike, pa se onda razmjenjuju. Stranke koje ne žele da se održava integritet izbornog procesa jednostavno ohrabre ljude da zamijene mjesta i onda ih ponekad otkupe zatraživši od njih da se i ne pojave tokom izbora. Onda vlasti u tom gradu odnosno kantonu imaju pravo da zamijene ljude koji ne dođu na dan izbora da obave svoju dužnost. Oni su plaćeni. Dvije su vrste ljudi koji nadgledaju: oni koji su članovi biračkog odbora, i njih vlada plaća oko 30-tak dolara za taj dan rada. Druga grupa su posmatrači. Svaka politička stranka može imati posmatrače procesa (vjerovatno ograničeni broj njih), koji mogu biti u toj prostoriji sa biračkim odborom, ali ne mogu brojati nego samo posmatrati taj proces. Te ljude plaćaju stranke, ako žele da ih imaju. Dakle, trenutno razgovaramo o članstvu u biračkim odborima, pa smo i mi kao i svi ostali dobili ponude od drugih političkih stranaka da učestvujemo u procesu razmjene. Mi smo to odbili, na osnovu naših načela. To nije dio integriteta izbornog procesa odnosno izbora, i mi to ne želimo. Mi imamo načela kojih se pridržavamo i u skladu s kojima živimo. Pritisak je ogroman, i odvijaju se razgovori čak i naših ljudi na terenu koji kažu da gubimo zbog toga. Da, izgubit ćemo poneko mjesto, i oni će misliti da smo mi naivni, ali ćemo primjerom pokazati da slijedimo pravila čak i kad su ona na našu štetu. Mnogo je takvih razgovora. U pojedinim regijama su iskočili lični animoziteti ili pozicioniranje za razne uloge. Nešto od toga je izašlo u javnost, a nešto samo tinja ispod površine. Zato je bilo mnogo potrebe za radom na odnosima s javnošću tokom prošle sedmice, gdje smo morali da reagujemo na netačno medijsko predstavljanje naših procesa i toga ko smo mi. Sve se svodi na lične situacije. Upravo sam imao sastanak sa jednom od naših regija,

sjevero-zapadnom regijom Una, gdje je vođa regije danas morao istupiti sa te uloge iz zdravstvenih razloga. On je takođe naš kandidat za gradonačelnika grada Bihaća. Dakle, on je morao dati ostavku na poziciju predsjednika tog regionalnog odbora, ali ne i kao kandidat za gradonačelnika. Imao je značajan problem sa zdravljem i sada mora da se posveti oporavku. Međutim, odlično je to što se on, kad sam sazvaio sastanak njegovog odbora, ipak pojavio na sastanku, i to je velika ljubav i poštovanje prema našoj ideji – to što se on pridružio sastanku kako bi lično rekao ljudima da ne može više vršiti ovu ulogu, za što je trebala velika hrabrost. To nas takođe ohrabruje u cijelom ovom procesu političke borbe za bolju budućnost Bosne i Hercegovine.

Događaji u susjednoj državi Crnoj Gori nastavljaju da utiču na događaje u Bosni i Hercegovini jer se čini da su nacionalisti tamo, u ovom slučaju srpski nacionalisti, pobijedili putem koalicije, što nastavlja da ima učinak na naše izbore. Takođe, u raznim gradovima vidimo razne alijanse nacionalista. Pričamo o tri vrste nacionalista ovdje, i sada iznenada vidimo da se dvije vrste ujedinjuju protiv treće. Svi ti događaji koji se odvijaju šalju sliku o mjestu gdje ljudi nisu važni, gdje zakoni nisu važni, gdje država nije važna, i gdje se sve svelo na te borbe za vlast i zadržavanje vlasti, što na kraju donosi ogromne finansijske nagrade. Onda vidite i tu nesvetu alijansu religijskih organizacija i određenih stranaka. U Bosni je naravno jedna nacija, ali su tri naroda, tri različite etničke grupe. Zapravo imaju mnoge etničke grupe, ali tri su najveće. U svakoj etničkoj grupi ima nekoliko stranaka, ali uvijek je jedna, vladajuća, ta koja uspostavi tu nesvetu alijansu sa religijskim institucijama, i to postane nešto što je teško razbiti, jer crkva odnosno džamija imaju moć nad spiritualnom stranom ljudi. Oni zaista vjeruju da su to predstavnici Boga koji govore te stvari. A ovdje onda imate političku stranu koja kontroliše svakodnevni život građana, putem radnih mjesta, i tako dalje. Ta veza između to dvoje je tako snažna da, svaki put kad vam zatreba nešto, neka poruka, ona će doći ili sa spiritualne ili sa svjetovne strane, i ljudi se osjećaju zarobljeno, ne mogu izaći iz te veze. Crkve, džamije, odnosno religijske organizacije postaju jako politički orijentisane. Po meni se to dešava na najgori mogući način jer religija bi trebala bi biti o politici, i znam da je to uvijek tako, ali o politici u smislu da želi da utiče na sve a ne samo jednu stranku; na sve građane. Ali ovdje se ta ogromna moć koja se ima nad svim vjernicima te religije, na primjer kao vođa religijske

organizacije, daje jednoj stranci među svojim narodom. Radeći to, umanjuje se njihov potencijalni uticaj u zamjenu za sve što će ta jedna stranka dati njima, kao posebne povlastice, alokacija zemljišta, poreske olakšice ili bilo šta drugo. U ovom dijelu svijeta to se nekako odigralo na vrlo moćan način, ali u najgorem smislu riječi *moćan*, koji nije u interesu naroda, pa čak ni onih koji su u toj crkvi/džamiji, u toj političkoj stranci, odnosno u toj etničkoj grupi. Ne znam kako se to reflektuje u bilo kom drugom dijelu svijeta. Vidimo nešto poput toga i u Sjedinjenim Državama, ali ne toliko, ne u istoj mjeri. Neki dan sam razgovarao s čovjekom koji je rekao nešto jako zanimljivo. Skrenuo je pažnju na to što se dešava u svijetu. Svi ti diktatori iskaču kroz demokratske procese. Mislim da je barem dio toga počeo ovdje, u bivšoj Jugoslaviji tokom perioda od 1992. do 1995. godine, tokom rata odnosno agresije, ovisno o strani koja to spominje. Svijet je takav da su u njemu ti diktatori nacionalisti koji su se udružili sa religijskim fanaticima iz crkve ili džamije i iznenada kreirali alijansu između nacionalističke politike i religijskih organizacija. Upravo to se odigralo u Jugoslaviji a naročito u Bosni, i rezultiralo je genocidom, podjelama, mržnjom, smrću, etničkim čišćenjem, itd. A svijet je to nagradio. Svijet to nije kaznio. Bosna je podijeljena po tim etničkim linijama. Etničko čišćenje je institucionalizirano. Oni koji su odgovorni za genocid su dobili dio države, a mjesto gdje se genocid dogodio je u tom dijelu države. Svijet je to vidio i rekao da je to u redu. Sad u Mađarskoj imate situaciju gdje iskaču diktatori. Sličnu situaciju imate u Poljskoj. Turska je postala takva, mada nije tako počela. Naravno, Sovjetski Savez a sada Rusija je sasvim druga priča. Pa imate Brazil. Imate sve te ljude koji iskaču svuda. Znam da Bosna i Hercegovina odnosno Jugoslavija nisu bile tako bitne, odnosno da nisu bitne za cijeli svijet jer su male. Ali proširena je poruka da će svjetska zajednica dopustiti da se to dogodi. To je prosto zapanjujuće. Kao posljedicu smo vidjeli porast desnice, koja je jednostavno vidjela stazu prema moći, prosto rekavši da ne mora da predstavlja sve ljude i da može da predstavlja samo neke, i da ih oni mogu zadržati na vlasti. Sad to vidimo svugdje: predsjednike i predstavnike koji u suštini kažu da je u redu predsjedavati podijeljenom državom sve dok imaju većinu; koji ne moraju biti pravedni nego samo moraju biti dovoljno uvjerljivi da prenesu poruku onima koji će glasati za njih da su oni ti koji će zaštititi njihove interese. Da, nauštrb svih ostalih u državi. Ne znam je li tačno ili nije da su Bosna odnosno Jugoslavija imale veze sa ovom pojavom, ali znam da su one bile među

prvima u kojima se takva stvar odigrala, čime su ostali dobili interesantnu poruku. Taj trend se nastavlja. Ne vidim da je svijet sposoban da reaguje na to. Ne vidim da su organizacije poput NATO-a ili Evropske unije dovoljno sposobne da reaguju na takvu prijetnju. Čini se da je zaključak to da je sve otvoreno, da je sve moguće sada. To bi trebalo poslati poruku svima nama da je na kraju krajeva sve do nas i da se ne možemo više oslanjati na svjetski poredak da zaštite nas ili bilo koga drugog, jer svako se bori za sebe, i svi pokušavaju dokučiti šta i kako vratiti osjećaj reda u svijetu. Interesantno je da je nakon raspada Sovjetskog Saveza i nakon pada Berlinskog zida kreirana praznina, jer je ovaj bipolarni svijet – istok naspram zapada držao stvari pod kontrolom na obje strane, i onda iznenada nije više bilo neprijatelja. Ja mislim da je ovo još uvijek rezultat svijeta koji pokušava da nađe odgovore i koji pokušava da nađe ključne vođe poretka. Došlo se od neprijatelja – u nekom trenutku to je bio Islam... Zapravo bile su to terorističke organizacije koje su imale pristup nuklearnoj energiji, pa je to onda postao Islam, pa je to sada desnica naspram ljevice. To skoro pa djeluje poput potrage za neprijateljem koji će stabilizirati svijet koji će ponovo postati bipolarni. Ovo djeluje kao tranzitni period koji čeka da nešto drugo izroni. Sjedinjene Države kao supersila nisu tako moćne kao što su bile, barem u ekonomskom smislu. Kina i Indija se uzdižu. Evropska unija pokušava da odluči gdje želi da ide. Rusija pokušava da se vrati u svjetsku politiku i bude supersila koja trenutno nisu. Sjedinjene Države su još uvijek najveća i najmoćnija ekonomija i najveća sila na svijetu, ali ne priznaje im se respekt koji su nekad imale. Dakle, zaista smo otvoreni za mnoge turbulencije i mnogo promjena. U ovoj trenutnoj borbi, koju ja vidim kao bitku desnice naspram ljevice, desnica je mnogo bolje organizovana nego ljevica. Ljevica, po pitanju svojih vrijednosti, ne pronalazi svoje uporište u borbi protiv desnice, tako da vidimo kako desnica sada uspijeva u mnogim državama. Trebat će neka međunarodna organizacija odnosno pokret i koordinacija koji će ponovo uspostaviti nekakav smisao poretka. Ne vidim da će se to uskoro dogoditi, ali do toga će morati doći u određenom trenutku, i unutar takvog konteksta Bosna će morati pronaći način kako da preživi i kreće se ka boljem usred tog haosa.

Clark Curtis:

Znajući sve to, a objasnio si to tako dobro, ima li frustracije pri saznanju da je tako kako je? Kako to utiče na budućnost širenja vaše poruke, uz predsjedničke izbore koji su za dvije godine? Da li to išta mijenja, ili samo morate nastaviti na način na koji to već činite?

Mirsad Hadžikadić:

Meni to mijenja mnogo toga, i razlog što razmišljam o tome je zato što se rješenja traže unutar određenog konteksta u kojem djelujete i živite. Kad je riječ o predsjedničkoj utrci koja je za dvije godine, za razliku od lokalnih izbora koji su sada, zaista morate građanima ponuditi stazu u bolju budućnost, i morate ju staviti u kontekst okruženja i trendova. Na primjer, ako kažete da ćete se udružiti sa određenim državama odnosno silama, onda morate znati s kim se tačno udružujete. Šta se može očekivati ako se udružite ekonomski ili politički, ili na bilo koji drugi način? Šta se može očekivati u zamjenu za to? Može li se uopšte imati ekonomska nada, ili će ljudi nastaviti da odlaze? Hoće li se ljudi vratiti, hoćete li uspjeti? Bosna ovisi o prirodi i političkoj situaciji u susjednim državama Srbiji i Hrvatskoj. Trenutno, kao prvo: Hrvatska je u Evropskoj uniji i ima teritorijalne zahtjeve odnosno prisvajanja, aspiracije ka Bosni i Hercegovini. Na istoku, Srbija nije u Evropskoj uniji ali se udružuje sa Rusijom, a ponekad sa Sjedinjenim Državama ili Evropskom unijom. Dakle, mi smo već unutar tog svjetskog, globalnog konteksta: Evropske unije i Sjedinjenih Država, nadam se, i Rusije na drugoj strani. Sjedinjene Države pokušavaju da vrše uticaj na ovu regiju zapadnog Balkana kako bi odbile infiltraciju Rusije. Ako se kandidujete za predsjednika, morate razumjeti taj kontekst i reći: „Evo šta ćemo uraditi“. Predsjednik Tito je izabrao Pokret nesvrstanih. On nije izabrao ni desno ni lijevo, nego je izabrao treću stranu. On je kreirao tu treću stranu – Pokret nesvrstanih, kojem se mnogo afričkih i azijskih država pridružilo, što je otvorilo tržišta za ekonomiju Jugoslavije. A šta da radimo sada? Jer, na kraju krajeva ćemo imati ekonomske posljedice, ogromne ekonomske posljedice. Stoga, ove stvari se zaista moraju razumjeti, i ovo nije trenutak očaja niti gubljenja nade, nego povećanog izazova da se odluči kako se kretati naprijed. Može li se zaista umanjiti ili eliminisati burni uspjeh nacionalista u državi ako on ne potiče iznutra nego izvana, iz susjednih država? Kako izboriti tu bitku ako se ne borite i u drugoj bitki, političkoj, protiv onoga što se dešava u susjednim državama koje čine sve što je u njihovoj moći da destabiliziraju Bosnu i Hercegovinu, do tačke da žele da svjetska zajednica vjeruje da je Bosna i Hercegovina nemoguća država. Oni rade sve što mogu da dokažu

da to nije moguća država. Dakle, to je ogroman zadatak. To je izazov i to je ogromna odgovornost, ali je istovremeno i ogromna prilika da se djeluje na svjetskoj sceni djelujući u svojoj lokalnoj zajednici. To je ono što ja pokušavam da radim.

Clark Curtis:

Poznajući te, djeluje mi kao da to *jeste* izazov, ali to su vrste izazova na kojima ti jačaš. To odgovara upravo načinu na koji tvoj um radi. Reci mi malo više o tome. Možda bi više volio da se ne moraš nositi sa takvim izazovom, ali sad kad je on već tu, ti se zaista fokusiraš na razmišljanje kako se nositi s tim.

Mirsad Hadžikadić:

Pa, nisam mazohista i ne želim to samo zbog bola koji to pruža. Ali, tačno je da, što je veći izazov, on mi se više sviđa kad je riječ o mom vlastitom sudjelovanju. Juče sam pročitao jedan članak, ne znam je li to bio *New York Times* ili šta, o tome šta ljudi žele u životu. Nije bio *New York Times*, bilo je nešto drugo. Normalna pretpostavka je da ljudi samo žele da budu sretni. Čemu žudimo? Samo želimo biti sretni. U tom članku je riječ upravo o tome. Većina ljudi samo žele biti sretni, i evo kako to raditi, kako kreirati državu koja nudi takvu stvar. To me navelo da zastanem, i pogledam tu rečenicu, i zapitam se je li to zaista tačno? Da li bih zaista bio sretan ako se samo smiješim svakog trenutka svog života, i ako imam taj osjećaj zadovoljstva i da je sve super. Kad čitam, ne smiješim se i nisam sretan, nego prosto volim taj proces čitanja. Kad učim, volim taj proces učenja jer je sve veći nivo sposobnosti da nešto ostvarite. Postizanje nečeg nije osjećaj sreće, nego je prosto osjećaj da želite ostvariti nešto. Onda možete reći da ste ponosni zbog činjenice da ste to uradili, ili da je bilo uzbudljivo proći kroz taj proces, ili da je bilo teško i da što je bilo teže to je osjećaj uzbuđenja na kraju bio veći. U kontekstu toga zašto smo ovdje i šta pokušavamo da uradimo i šta život čini vrijednim življenja i šta ga čini ispunjenim, dolazi i koncept izazova. Što je izazov veći, to je veći osjećaj postignuća. Ne znam da li ljudi žele da imaju više izazova bačenih pred sebe, ali znam da, jednom kad se nešto uradi, osjećaj postignuća je veći sa svakim dodatnim izazovom bačenim pred vas kad ste krenuli da uradite ono što ste postavili sebi kao cilj. Tako je i sa mnom. Cijenim činjenicu da, ako je zaista teško, onda je: a) vrednije da se uradi, i b) osjećaj postignuća je veći i priprema za sljedeću fazu je bolja, jer svaka

sljedeća faza ima još veći set izazova pred vama. Dakle, ja se ne povlačim pred izazovima i ne bojim ih se, ali oni moraju imati uticaja na način na koji se razmišlja o tom problemu.

Clark Curtis:

Samo još jedno pitanje, jer si spomenuo to što se dešava u Crnoj Gori, ali takođe tokom posljednjih nekoliko sedmica puno slušamo o Bjelorusiji. Da li nešto što se dešava tamo utiče na Bosnu i Hercegovinu? Primjećujem neke sličnosti po pitanju toga što se dešava tamo, pa zato pitam.

Mirsad Hadžikadić:

Da, ima mnogo sličnosti. To što se dešava u Bjelorusiji je inspirirajuće, jer ljudi su odlučili da se podignu i da kažu da je dosta. U tom smislu se nadam da će poruka narodu Bosne i Hercegovine biti da je moguće; da je moguće donijeti promjene jednostavno se ne plašeći podići svoj glas i iznijeti svoje mišljenje – da vam se to ne sviđa i da to nećete više trpiti. Samo se nadam da će ove stvari potaknuti ljude na akciju. Jedan rezultat toga bi bio, čak i ako žele izaći na ulice, što je teže u vrijeme korone, barem da glasaju u većim brojkama odnosno u većoj mjeri. Trenutno se predviđa da će izaći oko 52-53% kao i obično, a ta predviđanja su i manja za lokalne izbore, za koje se kreću oko 40%. Ali ako mi odlučimo odnosno ako ljudi odluče da izađu na izbore na nivou od 75%, onda je to druga utakmica. To je naš posao, i to ne samo posao Platforme za progres nego posao svih stranaka, osim onih koje su na vlasti i koje ne žele da veliki broj ljudi glasa, jer žele da glasa što manji broj. Mi mislimo da sve ostale stranke treba da rade na poruci da se izađe i glasa, jer je to važno.

Clark Curtis:

Bit će to još dvije interesantne godine sa Platformom u državi. Radujem se budućnosti i tome što će se dogoditi.

Mirsad Hadžikadić:

Hvala ti, i ja se radujem tome, i samo se nadam da ćemo što prije postići kritičnu masu, kako bismo smanjili bol ove zemlje. Hvala ti na tvom ogromnom doprinosu.

Clark Curtis:

Hvala.